

VZW	Caritas Oost-Vlaanderen
	<p>Nederpolder, 9000 GENT Telefoon : (09) 224.37.69 caritas.oostvlaanderen@bisdom-gent.be</p> <div data-bbox="967 232 1455 331" style="background-color: #c00000; color: white; padding: 5px; text-align: center; font-weight: bold; font-size: 1.2em;">NIEUWSBRIEF</div> <p style="text-align: right; color: #c00000; font-weight: bold;">juli 2015</p>

In deze nieuwsbrief

Klik op onderstaande titels om meer te lezen over het betreffende onderwerp

Inleiding: Laudato Si

Leven in overvloed

Euthanasie: hoe zit dat eigenlijk en wat 'moet' ik daarvan denken

Vormingsaanbod

- Vormingskalender 2015-2015 CCV – Caritas Oost-Vlaanderen
- Pastorale gespreksvoering
- Integer pastoraal handelen in parochie en zorgvoorziening
- School voor geloofsverdieping
- Opleiding pastorale supervisie
- Verbindend communiceren
- Vormingsdag relaties open houden
- Ethiek op de werkvloer
- De Bethasda-sessies

Korte nieuwsberichten

Abonnement

- Inschrijven op de nieuwsbrief
- Uitschrijven op de nieuwsbrief

Inleiding: Laudato Si

"Gezegend zijt Gij, God!" zo begint het gekende scheppingslied van Sint Franciscus. Woorden die ook in ons hart opkomen als we tijdens de zomervakantie genieten van natuur en landschap, dichtbij of ver weg.

Het wonder van de schepping met die overdadige variëteit van planten en dieren, van bergen en dalen,

van zeeën en kusten, van culturen en volken en talen vervult ons met bewondering en dankbaarheid. Maar ook met een gevoel van verbondenheid. In die schepping voel ik me thuis, in deze wonderlijke wereld heb ik een plaats. Sint-Franciscus vertolkte dat gevoel van verwondering en bewondering en dankbaarheid op een prachtige poëtische wijze.

Paus Franciscus sluit bij deze ervaring van elk menskind aan in zijn encycliek over ecologie. Al dat mooie hebben wij als een geschenk ontvangen. We moeten het koesteren en alles doen om die prachtige schepping te bewaren.

Het gaat immers om ons gemeenschappelijk huis: het huis van alle mensen, en dieren en planten. Hij "wil al diegenen aanmoedigen en bedanken die in de meest gevarieerde sectoren van de menselijke activiteiten werken voor het behoud van het huis dat wij delen. En vooral zij die met kracht opkomen om de dramatische gevolgen te bestrijden van de verloedering van het leefmilieu voor het leven van de armsten, verdienen een speciale dankbaarheid. De jongeren vragen ons om verandering. Ze vragen hoe we een betere toekomst willen bouwen als we niet denken aan het milieu en aan het lijden van de uitgeslotenen."

Met zijn encycliek wil de paus oproepen tot een wereldbrede dialoog, en tot concrete acties. Misschien een gedachte om mee te nemen op reis: wat kunnen we samen doen zodat de generaties na ons ook nog van al dat moois kunnen genieten?

En Met Sint-Franciscus kunnen zingen 'Laudato Si'.

Een goede zomertijd en vakantie toegewenst!

Luk De Geest

[terug naar inhoud](#)

Leven in overvloed

Vormingsdag voor pastores op 24 maart in de Oude Abdij van Drongen

De vormingsdag voor pastorale vrijgestelden in maart was een dag om naar uit te kijken. Hoe kan het ook anders met een thema als: 'Leven in overvloed'. Naast het intellectuele voedsel dat op het geestelijk menu stond, was er tijd voor ontmoeting met collega-pastores. Een collegiaal duwtje in de rug; bijpraten met een warme kop koffie... Het doet genieten. Je krijgt niet alleen een mooie lezing. Je ontvangt ook 'elkaar'. Van een gift gesproken!

De eerste spreker in de voormiddag was professor Antoon Vandevelde. In zijn stijl gaf hij ons, vanuit een ethisch-filosofisch spreken, zijn visie weer over geven en helpen in de zorg. Ik had deze professor nog niet gehoord. Wat zou hij te vertellen hebben? Er is - dit is volledig op mijn conto te schrijven - altijd een zekere argwaan als een theoreticus mensen uit de praktijk toespreekt. Dat geeft toch vonken!

In het begin kwam hij moeilijk op gang. De *drive* kwam pas later. Vanaf dat 'later', doorspekte hij zijn lezing met tal van sprekende voorbeelden. De theorie werd levendig en realiteitsgebonden. En dat hebben pastores graag.

Een bepaald mensbeeld bouwde zijn lezing op: 'We zijn niet echt mens als we ons focussen op eigenbelang. We worden pas mens als we gevend en verbindend in het leven staan'. Zo een houding is zinvol en doet leven. Vanuit dit mensbeeld schetste hij drie vormen van geven die mogelijk zijn: Het altruïsme, de economische ruil en de logica van de gift. Te uitgebreid om ze in het bestek van dit artikel alle drie toe te lichten. Ik beperk me kort tot de laatste vorm van geven: de logica van de gift. Zijn stelling was dat binnen de logica van het 'geven' er altijd 'iets' terugkomt, nl. een tegengift. En die tegengift is meestal niet identiek aan de gift zelf. Ze is eerder verrassend en kan verschillende vormen aannemen. Een filosofische zienswijze waarvoor wat te zeggen is.

Enkele eenvoudige voorbeeldjes die toen spontaan bij me opkwamen: als pastorale zorgverstrekker vinden we het fijn om na een goede begeleiding enkele dagen later een telefoontje te krijgen van een patiënt met het berichtje: 'blijven doordoen, je aanwezigheid is goud waard'. Op de afdeling zie ik dat zorgverstrekkers genieten van 'hun prikbord' met tientallen dankbetuigingen en appreciaties als tegengift voor een goede zorg. Dat doet zorgversterkers groeien. Daarvoor doen we het, zeggen ze dan!

Professor Vandevelde benadrukte dat in een zorgrelatie staan betekent: oog hebben voor wederkerigheid. *Zorg dragen voor* mag nooit vernederend worden. Dat wordt zo als een zorgpositie enkel geven wordt en geen tegengift toe laat. Het blijft een aandachtspunt tegengiften te kunnen aanvaarden en appreciëren. Zo wordt de ander in zijn/haar waarde gebracht. Is er geen wederkerigheid, dan ervaren mensen zich waardeloos en gaan ze zichzelf al gauw tot last voelen. En komen we dat laatste niet vaak tegen! Wie ben ik nog? Wat betekenen ik nog? Waarom moet ik er nog zijn?

Maar: wat bij hoogbejaarde, zwaar gehandicapte, chronisch vermoeide,... mensen? Zij kunnen vaak niet veel meer geven. Waar is nog de wederkerigheid? Creativiteit is hier één van de sleutelwoorden. Dat houdt in dat zorgverstrekkers op allerlei manieren trachten aan te geven dat de meest kwetsbaren er mogen zijn. Een persoonlijk verhaal schept vertrouwen. Mensen blijven van waarde door hun verhaal, vragen en verlangens ernstig te nemen. Dat *au sérieux* nemen is reeds wederkerigheid. Er wordt gedeeld. Er is een band. Er wordt ingespeeld op wat nog kan, hoe klein en onbeduidend ook.

Wat eveneens sterk aan bod kwam, was de gedachte dat het leven op zich een gift is. Het leven hebben we bij de geboorte zomaar ontvangen, voor niets. We ontvangen het dagelijks opnieuw en het gaat vooraf aan ons 'in het leven staan'. Wanneer we geven, geven we eigenlijk altijd vanuit het besef dat we alles hebben ontvangen.

Dat voelen we soms heel persoonlijk aan en het is heel herkenbaar in ons zorgen. Het aanbod dat er is vanuit de pastorale dienst doet patiënten deugd omdat onze ontmoetingen vaak niet gepland zijn.

We zijn er voor hen als een gift, een toemaat, een verrassend aanwezig zijn. En dat ervaart de patiënt. Die ervaring doet spreken en leven. Ze geeft moed en stimuleert de creativiteit om in de eigen kwetsbaarheid te gaan staan. Door een intense begeleiding zei een patiënt mij eens: 'Het leven is me heel kostbaar geworden. Elke dag die ik ontvang komt me nu over als een gave. Jij was, als pastor, een gave die ik niet heb gevraagd maar die er toch was.'

Veel beschouwingen passeerden, tijdens zijn lezing, de revue. Ik heb er maar enkele al te beknopt aangehaald. Boeiend was het wel, dat filosofisch taalspel. De voormiddag werd dan ook afgesloten met veel denk- en reflectiestof. Wat zou de namiddag geven?

Dit werd al gauw duidelijk toen we wakker werden geschud door pastor Goedele Van Edom. Een collega-pastor die tevens als vrijwillig wetenschappelijk medewerkster verbonden is aan de KU Leuven. Goedele werkt als pastor aan het Imeldaziekenhuis in Bonheiden, waar ze instaat voor de begeleiding van mensen met kanker. Voor mensen die haar nog niet kennen of die haar boek *'Bang voor kanker'* nog niet hebben gelezen zou ik schrijven: zeker doen.

Als doctoranda gaf ze een overzichtelijk beeld van het multidimensioneel model van de Duitse pastoraaltheologe Doris Nauer. En vanuit dit beeld liet ze verstaan dat pastores niet alleen aan spirituele en/of geloofsbegeleiding doen. Er is ook crisis- en levenshulp en structurele overlevings- en/of bevrijdingshulp te bieden. Veel opdrachten tegelijkertijd. Dit model paste ze concreet toe op pastorale zorg voor mensen met doodsgerelateerde angst door kanker.

Spreken over de begeleiding van oncologische patiënten met doodsangst is geen sinecure, maar ze deed het wonderwel door haar onderzoek en expertise. Het thema werd structureel en overzichtelijk aangepakt, doorspekt met filmfragmenten en doorleefde teksten. Dit maakte haar lezing gedragen en vol inhoud.

De rode draad in haar verhaal was vooral het inzicht dat doodsangsten worden beleefd in talloze vormen van 'vrezin'. De beleving van kanker is zo specifiek omdat mensen met kanker tijd hebben om zich tot het eigen sterven te verhouden. Bij een plotse dood is daar natuurlijk geen sprake van. Mensen met kanker kunnen dat wel en maken zich 'angstig' zorgen over reële zaken die heel concreet zijn, en deze zijn talloos in zijn concrete uitingvormen. Het is een wijze om doodsangst - vaak chaotisch en overweldigend - hanteerbaar te maken. Voorbeeld: de vrees om bepaalde zaken uit het verleden niet meer uitgepraat te krijgen. Als we dit herkennen bij een patiënt, dan opent zich voor de pastor een mogelijkheid om leven te geven: door te exploreren, door woorden te vinden en het verleden toch gezegd te krijgen, enz... Vage, algemene angst daarentegen is onoverzichtelijk en drukt iemand neer.

Verderop in haar betoog schetste Goedele enkele herkenbare strategieën om mensen met doodsangst te hulp te komen. Dat klinkt zwaar op de hand, maar dat is het eigenlijk niet. Het werken aan mooie herinneringen; het zoeken naar krachtbronnen; het versterken van zelfvertrouwen;... zijn punten die voor pastores zeker toepasbaar zijn. De voorgestelde strategieën zijn goed te doen en geven een onderbouwde structuur aan het 'bevrijdingswerk en werk ten leven'. En daar is het ons om te doen. God eren betekent dat elke mens ten volle kan en mag leven. Goedele maakte helder dat we betrokken partij zijn om levengivers te zijn en te worden voor mensen die lijden aan kanker en die door doodsangsten geplaagd worden.

De vorming in de namiddag was goed gedocumenteerd en praktijkgericht. We voelden aan dat het pastoraal werk een meerwaarde betekent binnen het begeleidingswerk en dat mag gezegd en blijvend herhaald worden in tijden waar onze inspiratie zo vaak in vraag wordt gesteld. De vorming die we genoten droeg hier toe bij.

Tom Steyaert

[terug naar inhoud](#)

Euthanasie: hoe zit dat eigenlijk en wat 'moet' ik daarvan denken?

Op 23 april jl. gaf Dr. Marc Desmet, Jezuiet en als palliatief arts actief in het Jessa ziekenhuis te Hasselt, op uitnodiging van Caritas Oost-Vlaanderen een lezing over de stand van zaken aangaande de toepassing van de euthanasie-wetgeving van 2002 (uitbreiding naar minderjarigen in 2014). Iedereen is het erover eens dat er dienaangaande veel is geëvolueerd. Mensen leven langer en bovendien ook kwalitatief beter dan vroeger. Het aantal 80-plussers dat nog over een behoorlijke gezondheid beschikt en een comfortabel leven leidt, is onweerlegbaar toegenomen. De levensverwachting blijft trouwens verder stijgen.

Evolutie zorgtrajecten

Mensen sterven dus later, en in veel gevallen ook 'langer', sociale (het niet meer of minder kunnen deelnemen aan het maatschappelijk leven) en biologische dood liggen verder uit elkaar. Ook de zorg is in de loop van de laatste twee decennia veel complexer geworden, zowel medisch als familiaal. Vandaar is er in de samenleving ook meer lijden, zowel in de beleving van de patiënt, als in die van de directe omgeving. Veel mantelzorgers kunnen alles niet meer georganiseerd krijgen en gaan eronder door (burnout). De nood aan een vroegtijdige zorgplanning dringt zich steeds meer op.

Evolutie palliatieve zorg

Ook in de palliatieve zorg zijn er verschuivingen. Waar aanvankelijk vooral de terminale kankerpatiënt onderwerp uitmaakte van deze specifieke zorg, is er nu sprake van langdurige zorg bij chronische, niet-terminale patiënten (M.S., dementie,...); van een verbreding van de doelgroep (geriatrie, neurologie, psychiatrie, revalidatie,...); van een uitbreiding van de aangeboden zorg met existentiële en spirituele zorg.

Evolutie beslissingen levenseinde

De toename van het aantal ethische beslissingen bij het levenseinde zijn daar onder meer een direct gevolg van. Het kan dan gaan over ❶ afzien van curatief of levensverlengend handelen: niet-behandelbeslissingen onder de vorm van het staken of nalaten van een curatieve of levensverlengende behandeling omdat ze niet langer zinvol of doeltreffend is; weigering van behandeling omdat de patiënt daarom verzoekt. Het kan eveneens gaan over ❷ pijn- en symptoomcontrole, waarbij het toedienen van bepaalde medicatie (o.a. analgetica) en hun dosering pijn of andere symptomen op een adequate wijze wil controleren. Tenslotte is er de ❸ actieve levensbeëindiging onder de vorm van euthanasie (=opzettelijk en actief levensbeëindigend handelen door een andere dan de betrokkene, op diens verzoek); als hulp bij zelfdoding (opzettelijk meewerken); als actieve levensbeëindiging zonder verzoek.

De ethische probleemstelling zit hem in het verschil tussen de intentie om de dood niet meer tegen te houden en toe te laten; om ernstige symptomen sterk te verzachten en daardoor desnoods het leven te verkorten; om iemands bewustzijn te verminderen tot aan de dood (vb. mensen met ernstige

ademhalings-moeilijkheden); om een leven actief te beëindigen op iemands vraag; om een leven actief te beëindigen zonder dat de zieke het vroeg; om iemand de middelen ter beschikking te stellen om zelfdoding te plegen.

Op basis van een anonieme enquête onder artsen blijkt dat er ongeveer bij de helft van de overlijdens in Vlaanderen sprake is van medische begeleiding: in bijna 1/5 van de gevallen gaat het om een niet-behandelbeslissing; bijna 1/4 betreft het intensiveren van symptoombetaling; 1/10 kiest voor palliatieve sedatie; bij

1/20 overlijdens gaat het om euthanasie. Het aandeel van euthanasie is sedert het instellen van de euthanasiewet exponentieel toegenomen: van 24 officieel geregistreerde gevallen in 2002 naar 1807 in 2013.

In de afgelopen 10 jaar zijn trouwens meerdere ingrijpende veranderingen vast te stellen in de manier waarop over het levenseinde wordt nagedacht en ermee wordt omgegaan. Er is ❶ de toenemende medicalisering van de dood; ❷ er is een toename van de therapeutische hardnekkigheid onder meer omwille van het uitbreiden van de therapeutische opties voor artsen, zieken en hun omgeving; ❸ er is een toename van intensifiëringen en palliatieve sedatie; ❹ zoals eerder geschetst een toename van het aantal uitgevoerde euthanasie verzoeken, daarentegen een afname van de levensbeëindiging op vraag van derden.

Evolutie wilsverklaringen, CBT, Vroegtijdige zorgplanning

Een andere belangrijke evolutie is die van het toenemend belang van wilsverklaringen, de vroegtijdige zorgplanning en Codes Beperking Therapie (DNR).

Veel patiënten geven uiting aan hun wil via een dergelijke verklaring, die tot op vandaag enkel de mogelijkheid geeft om ingeval van een onomkeerbaar coma, elke vorm van levensverlengende behandeling te stoppen of aan te vatten. De CBT is een uiting van de arts, die in ziekenhuizen en Woon- en Zorgcentra in het patiëntendossier staat opgetekend. Vroegtijdige Zorgplanning wordt in de meeste WZC's toegepast en voorkomt veel misverstanden.

Palliatieve sedatie verdient in de omgang met 'ondraaglijk lijden' bijzondere aandacht. Het is trouwens iets wat artsen in terminale situaties altijd al hebben gedaan: ondraaglijk sterven vermijden. De ervaring leert, dat dit heel goed werkt en als een goed alternatief voor euthanasie kan worden beschouwd. Er dient evenwel rekening te worden gehouden met de effecten voor de familie en het team. In niet weinig gevallen is er een verhoging van de belasting en is PS dus nooit een gemakkelijksoplossing.

En dan de ultieme euthanasievraag. Factoren die hierin meespelen zijn angst (voor de dood, voor de aftakeling), burn-out (mensen die zeer lang behandeld zijn geworden en het niet meer aankunnen), controle (vb. als ik dat niet meer kan doen, heeft het voor mij geen zin meer), depressie, extreme situaties. Vaak zijn de doorslaggevendende factoren van psychische en spirituele aard.

Feit is dat ook hier uitbreidingen kunnen worden waargenomen. De wettelijke naar minderjarigen, het voorstel naar dementen; de praktische uitbreiding naar niet-terminale patiënten, het begrip ondraaglijk psychisch lijden, levensmoeheid.

Maatschappelijke evolutie

Aan de basis hiervan liggen vooral de verschuivingen in de familiale omgeving. Veel zieken willen hun naasten 'niet meer tot last zijn' en ook de naasten zijn ervan overtuigd dat de zieke geen kwaliteit van leven meer heeft. We zijn geëvolueerd naar een bijna absolute eerbied voor de wil van het individu. Neem daarbij de complexiteit van de families en het wordt duidelijk dat de druk (eisen) op hulpverleners wordt opgevoerd.

Die druk wordt op hen nog vergroot door de manier waarop de zorg wordt georganiseerd. Er komt alvast meer techniek bij kijken, er ligt meer nadruk op zorgvuldigheid (regelgeving), minder op zorgzaamheid (deugd), en de verblijfsduur in de ziekenhuizen wordt alsmaar korter.

Positieve evoluties

Toch hebben deze verschuivingen ook positieve effecten. België staat aan de wereldtop voor wat betreft de palliatieve zorgstructuur, die via netwerken, organisaties en instellingen het hele land bestrijkt. Er wordt massaal ingezet op communicatie en er is oog voor spiritualiteit. We zijn geëvolueerd van een paternalistische denkwijze, naar een systeem waarin de zieke ernstig wordt genomen en in zijn zelfbeschikking wordt gerespecteerd. Tenslotte is het aantal studenten verpleegkunde toegenomen en kan bij de artsen in opleiding een hogere kwaliteit worden vastgesteld.

Reflecties over het waarom

Er heeft zich in onze samenleving een 'euthanasia talk' genesteld, een manier van spreken over het levenseinde, die de persoonlijke keuze in een dergelijke context bijna als vanzelfsprekend beschouwt. In de praktijk zijn er trouwens ook veel meer expliciete euthanasievragen. In dat discours is er een duidelijke verschuiving merkbaar van de ultieme redenen waarom men tot een dergelijk verzoek overgaat. Was dat in het verleden vooral het feit dat pijn een ondraaglijk karakter had en de mens daardoor een 'creperend' wezen, vandaag zijn het existentiële factoren die mensen tot een dergelijke keuze doen besluiten: ze willen niemand tot last zijn, ze willen niet op een ontluisterende manier komen te sterven of ze kunnen het mentaal niet meer aan. Daarbij komt nog, dat niet-terminale patiënten met een psychiatrische aandoening, meer en meer ondraaglijk psychisch lijden inroepen om zich te laten euthanaseren. In een samenleving die zo al met veel suïcides wordt geconfronteerd, lijkt het erop, dat de vraag om euthanasie vaak een vraag is naar een 'propere' geassisteerde vorm van suïcide. Het is in deze context moeilijk om uit te maken of het een rationeel en weloverwogen vraag betreft, dan wel een psychopathologische, die kadert in een bepaalde symptomatologie. Ook de uitvoeringsmodaliteiten kunnen verschillen en laten ruimte voor bepaalde keuzes (drankje of spuitje), die op zich al het 'aparte' karakter van een dergelijke act uitdrukken. De rol van de psychiater is hierdoor geëvolueerd van marginale naar centrale actor.

Heel de problematiek vraagt om een ernstige reflectie, waarbij bepaalde elementen noch onderschat, noch overschat mogen worden. Het lijden van mensen is inderdaad vaak ondraaglijk, maar soms slagen zij er niet in dit duidelijk en redelijk in te schatten en te verwoorden. En de manier waarop artsen en andere zorgverleners hiermee moeten omgegaan is al evenmin eenvoudig: emotionele belasting en zorgvuldigheidsdruk maken dat er veel van hen wordt gevraagd.

Tenslotte is er de onderschatting van het spirituele en een overschatting van de 'zingevende' antwoorden die door de Kerk worden geformuleerd. We moeten in deze op zoek naar nieuwe manieren om mensen met hun verdriet en hun lijden op een betekenis- en zinvolle manier te laten omgaan.

In een complexe samenleving zoals de onze, heeft het begrip 'ondraaglijkheid' meerdere lagen. Het heeft niet alleen te maken met belasting, maar tevens met draagkracht: hoe kan een geloofsgemeenschap de draagkracht van mensen verhogen? Hoe weer leren, dat we elkaar tot last (mogen) zijn?

Voor christenen heeft niets absolute waarde, tenzij God! Het gaat in wezen over waardering, niet over verafgoding. Wanneer het aardse leven omwille van haar absolute waarde herleid wordt tot een vegetatief leven, wordt het eigenlijk gereduceerd tot een biologisch overleven.

Daarom is het goed en christelijk dat mensen hun leven zelf meer in handen nemen. Ze zijn hiertoe geroepen. Jezus wist ook dat zijn Vader Hem alles in handen had gegeven, en Hij

aldus over een grote autonomie kon beschikken. Tegelijk voelde Hij zich door zijn Vader, naar wie Hij uiteindelijk terugkeerde, gedragen. Hieruit blijkt de band tussen zelfbeschikking en verbondenheid. Mensen zijn van elkaar afhankelijk om hun zelfbeschikking te realiseren: met innerlijkheid, met familie en kennissen, met de zorg van anderen die ruimte schept voor mijn vrijheid (tot en met euthanasie), met de zwaksten, met de geloofsgemeenschap.

Laat het duidelijk zijn: euthanasie is ongeoorloofd. Maar binnen het ongeoorloofde blijft er ruimte voor veel ethiek. Euthanasie is geen moord, maar wel doding t.t.z. een uitzondering op of een overtreding van een verbod dat het samenleven mogelijk moet maken. 'Gij zult niet doden' (moorden in de nieuwe Bijbelvertaling) is een christelijk principe, dat mensen uiteindelijk appelleert aan zorg en creativiteit 'in verbondenheid'. Uiteindelijk is er als laatste - en niet enige - instantie het geweten. Elke mens heeft echter de plicht om zich hierin te vormen (geweten heeft te maken met weten). Euthanasie gaat dus niet enkel over een eenvoudig ja of neen, het gaat evenzeer over het hoe.

Reflecties over het hoe

Palliatieve zorg is een goed alternatief en kan zich op 3 manieren verhouden met euthanasie: ❶ dogmatisch, in de zin van incompatibel (hiervoor tekenen sommige practici, de Kerk met haar officieel standpunt en de European Association for Palliative Care); ❷ pragmatisch in de zin van niet zozeer voor of tegen, dan wel hoe (Federatie Palliatieve Zorg Vlaanderen); ❸ programmatisch met de bedoeling te streven naar uitbreiding (mediafiguren zoals Wim Distelmans, Marc Cosijns, UL Team, LEIF).

Zoveel diversiteit veronderstelt overleg met en respect voor andersdenkenden. Dialoog werkt immers evenwichten in de hand. Het doet mensen op een genuanceerdere manier naar de werkelijkheid kijken en legt verschillende types van solidariteit en waardigheid bloot. De ❶ programmatici gaan zo ver in hun solidariteit met de patiënt die ondraaglijk lijdt, dat de nadruk komt te liggen op de rechten van het individu en het verbod tot doden in vraag wordt gesteld; ❷ de pragmatici zijn solidair met de familie en de zorgverlener en leggen de nadruk op het 'hoe' van de zorg(cultuur), tot en met euthanasie; ❸ de dogmatici hechten extreem veel belang aan de solidariteit met de bredere gemeenschap, in het bijzonder met de zwaksten, en leggen de nadruk op het fundamenteel belang voor de maatschappij van het verbod te doden en het respect voor elk menselijk leven.

Deze evolutie kent naast bepaalde risico's, ook uitdagingen. Er is de toename van juridisering en legalisme, die maakt dat velen de indruk krijgen dat wanneer iets wettelijk is geregeld, het ook in alle omstandigheden is toegestaan. Ethiek is echter een dimensie die daaraan moet worden toegevoegd, zeker door christenen.

De verantwoordelijkheid van zorgverleners wordt alsmaar uitgebreider en neigt naar overbelasting. Er is dus nood aan zorgzame zorgverleners en mantelzorgers.

De verabsolutering van de autonomie in een samenleving die steeds moeilijker om kan met kwetsbaarheden en lijden, resulteert in oplossingen die vragen oproepen en de reeds bestaande cultuur van (geassisteerde) zelfdoding in de hand werken. In dergelijke omstandigheden wordt het zoeken naar zin essentieel.

Rituelen kunnen hiertoe bijdragen. Ze kanaliseren immers diepe emoties. In veel instellingen worden in dit verband voor familieleden bemoedigingsmomenten georganiseerd na een overlijden. En ook de 'mooie' georkestreerde dood is een nieuwe vorm van ritualiteit waarmee nu ook de geneeskunde te maken heeft gekregen. De autoriteit in verband met de dood is in de 20ste eeuw verschoven van de priester naar de arts (psychiater-biechtvader), en in de 21ste eeuw van de arts naar de persoon zelf. Priesters en artsen zijn in toenemende mate uitvoerders geworden van de wensen en keuzes van het individu dat om een ritueel vraagt, religieus of medisch. Ze moeten een antwoord zien te vinden op de nood aan verwerking (vb. chemo's en kunstmatige voeding kanaliseren letterlijk angsten), aan gemeenschapsvorming, aan controle.

Suggesties

Marc Desmet rondt af met een aantal concrete suggesties die in de dagelijkse praktijk aan de orde zijn.

Wie op de een of andere manier bij een verzoek om euthanasie of palliatieve sedatie wordt betrokken, zal erop toezien dat er in alle omstandigheden zorgvuldig wordt opgetreden en gehandeld. Ook dat heeft met ethiek te maken.

Zorgvuldigheid en zorgzaamheid geven hier elkaar de hand. Zowel ten aanzien van de mens die erom verzoekt, als ten aanzien van de mens die uitvoert.

Omtrent ondraaglijk psychisch lijden wordt die aandachtigheid en bedachtzaamheid nog dwingender.

We kunnen niets anders dan vaststellen, dat de katholieke rituelen in een cultuur van de zelfgekozen dood niet vanzelfsprekend zijn. Er is de ge-

loofsdoctrine die haaks staat op datgene wat mensen willen, zeker in het kader van een zelfgekozen dood. Mensen hebben blijkbaar weinig last van dergelijke contradicties en paradoxen. Toch willen ze 'iets', zoveel is duidelijk. Dit vertaalt zich in een (on)uitgesproken behoefte aan ritualiteit. Men realiseert zich hierbij nauwelijks, dat euthanasie een zekere ritualiteit in zich draagt. Daarom wordt teruggegrepen naar wat op dat punt bekend en vertrouwd is, met name de katholieke rituelen.

Kunnen wij hen op die momenten in de steek laten, of blijven zij aan onze zorgen toevertrouwd, op het gevaar af in de positie van uitvoerder te worden geduwd? Niemand kan gedwongen worden om aan euthanasie mee te werken of uit te voeren. Het veronderstelt van elke zorgverlener enige maturiteit om hierover een eigen standpunt te ontwikkelen, in dialoog met de zieke, zijn omgeving, zichzelf. Het is geenszins een alles of niets verhaal. Tedere aanwezigheid, psychologische ondersteuning, de zorg na het overlijden,... zijn zoveel mogelijkheden om getuigenis af te leggen van het christen zijn.

Meer en uitgebreidere informatie is terug te vinden in de Caritasbrochure over euthanasie, die eerst-daags verschijnt en waarvan Dr. Marc Desmet de auteur is.

Boudewijn Baeskens

[terug naar inhoud](#)

Vormingsaanbod

Vormingskalender 2015-2016

Pastorale zorg, organisatie-identiteit, ethiek

CCV - Caritas Oost-Vlaanderen en aanverwante organisaties

Vormingsnamiddag: De drie benen van de pastor: persoon, ambt en beroep. De pastor als medemens, getuige en deskundige

Doelgroep: beginnende pastores
 Inleiders: Luk De Geest en Jan Michels
 Wanneer: donderdag 22 september 2015, 14u-17u
 Waar: Sint-Baafshuis, Gent
 Organisatie: CCV – Caritas Oost-Vlaanderen

Vormingsdagen: Integer pastoraal handelen

Doelgroep: pastorale vrijgestelden in parochies en zorgvoorzieningen
 Inleiders: Manu Keirse, e.a.
 Wanneer en waar: - maandag 5 oktober 2015 in de Oude Abdij van Drogen
 - dinsdag 6 oktober 2015 in de H. Familiekerk, Sint-Niklaas
 Organisatie: CCV in het bisdom Gent

Vormingsavond: In goede handen. Ethische evoluties in een evoluerende zorg

Doelgroep: alle medewerkers uit de welzijns- en gezondheidszorg
 Inleider: Paul Schotsmans
 Wanneer: insdag 13 oktober 2015, 19u30-21u30
 Waar: Postuniversitair Centrum KU Leuven Kulak, Kortrijk
 Organisatie: Werkgroep Zorg, Hulpverlening en Ethiek i.s.m. Caritas West- en Oost-Vlaanderen, e.a.

Tweejarige opleiding: Pastorale supervisie

Doelgroep: (toekomstige) supervisors en begeleiders in pastorale context
 Inleiders: Dominiek Lootens (CCV Caritas-Cairos), Sybryn Leirs (CCV Antwerpen),
 Johan Hovelynck (KU Leuven)
 Wanneer: 25 oktober 2015 – mei 2017
 Organisatie: CCV Caritas (CAIROS)

Vormingsavond: Mensgericht sociaal ondernemen

Doelgroep: bestuurders, directies en leidinggevendenden, pastores en andere medewerkers van zorg- en welzijnsvoorzieningen
 Inleiders: Dominiek Lootens
 Wanneer: donderdag 22 oktober 2015, 20u-22u
 Waar: Sint-Baafshuis, Gent
 Organisatie: CCV – Caritas Oost-Vlaanderen

7-daagse vormingsmodule: Pastorale gespreksvoering

Doelgroep: pastores in zorg- en welzijnsvoorzieningen
 Inleider: Arthur Polspoel
 Wanneer: vrij. 23/10 en 20/11, do. 10/12/2015; vrij. 22/01, 19/02, 18/03 en 29/04/2016, 10u-17u
 Waar: Mariahove, Bellem
 Organisatie: CCV Caritas (CAIROS)

Praktische vorming communicatie: Verbindend communiceren

Doelgroep: permanent diakens, parochieassistenten, pastores, pastoraal animatoren
 Inleider: Roos Blanckaert (VIVES, Kortrijk)
 donderdagavonden 12/11 en 10/12/2015; 14/01, 18/02, 10/03 en 14/04/2016, 19u30-22u
 Waar: Sint-Baafshuis, Gent
 Organisatie: CCV in het bisdom Gent

**Vormingsavond: Een dienende Kerk in de samenleving vandaag.
 Vijftig jaar na 'Gaudium et Spes'**

Doelgroep: medewerkers in zorgvoorzieningen, armoedewerking, welzijnsschakels en andere diaconale initiatieven en bewegingen
 Inleider: Johan Verstraeten
 Wanneer: donderdag 26 november 2015, 19u30-22u
 Waar: Sint-Baafshuis, Gent
 Organisatie: Netwerk diaconie bisdom Gent

Vormingsdag: Relaties open houden.**De kracht van vergeving, het gedachtegoed van Jean Monbourquette**

Doelgroep: alle geïnteresseerden – om in te zetten in eigen relaties of in het werk als pastor, zorgmedewerker, e.a.
 Inleiders: Anne Moerman, Johan Reyntens, Katie Velghe
 Wanneer: zaterdag 28 november 2015, 9u30-12u30
 Waar: Oude Abdij van Drongen
 Organisatie: IDGP

Denkgroep geestelijke gezondheidszorg: Zingeving en zingevingsgroepen.**Kennismaking met enkele nieuwe initiatieven**

Doelgroep: pastores en stafmedewerkers zingeving in de geestelijke gezondheidszorg
 Inleiders: Koen Minnaert, Christoph Moonen, Adelheid Verstraeten, An Bert
 Wanneer: dinsdag 1 december 2015, 14u-17u
 Waar: Sint-Baafshuis, Gent
 Organisatie: CCV – Caritas Oost-Vlaanderen

Vormingsnamiddag: Spiritualiteit in de zorg: Er is geen medicijn voor spirituele pijn

Doelgroep: pastores, pastoraal animatoren, pastorale medewerkers, leden van pastorale werkgroepen en werkgroepen zingeving in zorgvoorzieningen
 Inleider: Katrien Cornette
 Wanneer: dinsdag 19 januari 2016, 14u-17u
 Waar: Sint-Baafshuis, Gent
 Organisatie: CCV – Caritas Oost-Vlaanderen

Opleiding: Ethiek op de werkvloer. Leren ethisch overleggen

Doelgroep: zorgverleners uit alle sectoren van de zorg
 Inleider: Axel Liégeois
 Wanneer: 19/01, 4/02, 16/02, 1/03, 15/03, 12/04, 26/04, 10/05/2016,
 telkens van 13u30 tot 17u30
 Waar: Postuniversitair Centrum KU Leuven Kulak, Kortrijk
 Organisatie: Werkgroep Zorg, Hulpverlening en Ethiek i.s.m. Caritas West- en Oost-Vlaanderen,
 e.a.

Tweedaagse: Pastorale en spirituele zorg: geloofsvragen en levensbeschouwing

Doelgroep: pastores in zorg- en welzijnsvoorzieningen
 Inleiders: Ruard Ganzevoort en Dominiek Lootens
 Wanneer: donderdag 25 en vrijdag 26 februari 2016
 Waar: Het Rustpunt, Gent
 Organisatie: CCV Caritas (CAIROS)

Vormingsavond directies: Zingeving in de postmoderne tijd

Doelgroep: bestuurders, directies en leidinggevendenden, pastores en andere medewerkers van zorg-
 en welzijnsvoorzieningen
 Inleider: Herman De Dijn (KU Leuven)
 Wanneer: dinsdag 1 maart 2016, 20u-22u
 Waar: Sint-Baafshuis, Gent
 Organisatie: CCV – Caritas Oost-Vlaanderen

Avondlezing: Dictatuur van de autonomie

Doelgroep: zorgverleners uit alle sectoren van de zorg
 Inleider: Dr. An Haekens
 Wanneer: dinsdag 8 maart 2016, 19u30 tot 22u
 Waar: Postuniversitair Centrum KU Leuven Kulak, Kortrijk
 Organisatie: Werkgroep Zorg, Hulpverlening en Ethiek i.s.m. Caritas West- en Oost-Vlaanderen,
 e.a.

Studiedag: 'Spiritual care' of pastorale zorg?

Doelgroep: pastores in zorg- en welzijnsvoorzieningen
 Inleiders: Prof. Daniel Schipani (Associated Mennonite Biblical Seminary, Elkhart, I.),
 Prof. Doris Nauer (Philosophisch-Theologische Hochschule Vallendar), e.a.
 Wanneer: donderdag 3 maart 2015, 9u30-17u
 Waar: Hof van Lierde (Antwerpen)
 Organisatie: CCV Caritas (CAIROS) i.s.m. UCSIA

Avondlezing: 'Toxic spirituality' and fundamentalism

Doelgroep: breed publiek
 Inleider: Prof. Daniel Schipani (lezing in het Engels)
 Wanneer: maandag 14 maart 2016, 19u30-22u
 Waar: Hof Van Lierde (Antwerpen)
 Organisatie: CCV Caritas (CAIROS) i.s.m. UCSIA

Vormingsnamiddag: Spiritualiteit in de zorg: Onmacht en spirituele pijn bij de zorgverlener

Doelgroep: pastores, pastoraal animatoren, pastorale medewerkers, leden van pastorale werkgroepen en werkgroepen zingeving in zorgvoorzieningen

Inleider: Katrien Cornette

Wanneer: dinsdag 19 april 2016, 14u-17u

Waar: Oude Abdij van Drongen

Organisatie: CCV – Caritas Oost-Vlaanderen

Spiritualiteitsdag voor pastores:

Doelgroep: pastores en pastoraal animatoren in zorg- en welzijnsvoorzieningen en parochie-assistenten

Inleider: André Jansen ofm

Wanneer: donderdag 19 mei 2016, 9u30-18u

Waar: abdij Roosenberg, Waasmunster

Organisatie: CCV – Caritas Oost-Vlaanderen

Spiritualiteitsdag voor pastores:

Doelgroep: pastores en pastoraal animatoren in zorg- en welzijnsvoorzieningen en parochie-assistenten

Inleider: br. Manu Van Hecke (abt van de Sint-Sixtusabdij)

Wanneer: dinsdag 24 mei 2016, 9u30-18u

Waar: Sint-Sixtusabdij, Westvleteren

Organisatie: CCV – Caritas Oost-Vlaanderen

Spiritualiteitsdag voor directies, bestuurders en leidinggevend:

Doelgroep: directies, bestuurders, leidinggevend van zorg- en welzijnsvoorzieningen

Inleider: nog te bepalen

Wanneer: mei/juni 2016, 9u30-18u

Waar: abdij Roosenberg, Waasmunster

Organisatie: CCV – Caritas Oost-Vlaanderen

Internationaal seminarie voor interculturele pastorale zorg:**Care and counselling as social action. Interreligious cooperation in urban migration contexts**

Doelgroep: pastorale en spirituele zorgverleners in zorgvoorzieningen, parochies, gevangenis, welzijnswerk, e.a.

Wanneer: zondag 11 - vrijdag 16 september 2016

Waar: Oude Abdij van Drongen

Organisatie: SIPCC i.s.m. CCV Caritas (CAIROS) en UCSIA

Meer info:

over activiteiten van CCV in het bisdom Gent en Caritas Oost-Vlaanderen: www.ccv.be/gent

over activiteiten van CCV Caritas Oost-Vlaanderen: jan.michels@ccv.be

Inschrijven voor activiteiten van CCV in het bisdom Gent en Caritas Oost-Vlaanderen: vorming.gent@ccv.be

over activiteiten van CCV Caritas: www.ccv.be/caritas

Inschrijven voor activiteiten van CCV regio Caritas: tanja.milos@ccv.be

opleidingen en activiteiten van:

HDGI: www.hdgi.be

Vormingscentrum Guislain – Broeders van Liefde: www.vormingscentrumguislain.be

Academisch Centrum voor Praktische Theologie: www.pastoralezorg.be/Theopraxis

Zorgnet Vlaanderen: www.zorgnetvlaanderen.be (opleidingen)

UCSIA: www.ucsia.org (projecten – publieke lezingen)

Postuniversitair Centrum KU Leuven Kulak: puc.kuleuven-kulak.be (opleidingen)

Ethos, cel ethiek en zorg van KHLim Quadri: www.khlimquadri.be

Pastorale gespreksvoering

Vorming voor pastores werkzaam in woonzorgcentra, algemene en psychiatrische ziekenhuizen of voorzieningen voor personen met een beperking.

Met het oog op de leerdoelen van deze vorming en het leerproces van alle betrokkenen stellen we de eigen begeleidingservaring van de deelnemers centraal. Daarbij bieden we kansen voor persoonlijke reflectie, uitwisseling en confrontatie en geven we de nodige duiding en achtergrondinformatie.

Van iedere deelnemer wordt verwacht werkmateriaal en werkervaringen in te brengen (o.a. tweemaal een uitgeschreven gespreksverslag). Wie deelneemt engageert zich voor het hele programma en voor een leerproces waarin het eigen leren en dat van de andere deelnemers zo optimaal mogelijk kan verlopen.

[Klik hier voor de informatiefolder en de inschrijfstrook](#)

[terug naar inhoud](#)

Integer pastoraal handelen in parochie en zorgvoorziening

Vormingsdag voor pastorale vrijgestelden in zorgvoorzieningen en parochies in het bisdom Gent,
maandag 5 oktober 2015 in de Oude Abdij van Drongen
dinsdag 6 oktober 2015 in de H. Familiekerk, Sint-Niklaas

Zoals elke zorgrelatie houden ook pastorale relaties het risico in zich dat ze misbruikt worden. Juist de nabijheid en vertrouwelijkheid die bij een zorgrelatie hoort maakt deze relatie delicaat. Authentieke menselijke nabijheid én een gezonde afstand zijn daarbij onmisbaar, maar het evenwicht daartussen is niet in elke relatie of in elke situatie hetzelfde. Soms is meer (lichamelijke of andere) nabijheid nodig, soms meer afstandname. De noodzaak van *'integer pastoraal handelen'* laat zich voelen in elke pastorale relatie, of dit nu is in de context van een zorgvoorziening of van een parochie.

Aanleiding voor deze vorming is de recente geschiedenis waarbij het bekend worden van seksueel misbruik en grensoverschrijdend gedrag in pastorale relaties veel verborgen kwetsuren en verdriet aan de oppervlakte heeft doen komen. Hierover verschenen vanwege de bisschoppenconferentie de brochures *'Verborgen verdriet'* (2012) en *'Van taboe naar preventie'* (2014). In deze vorming maken we kennis met de brochures en de erin beschreven beleidslijnen.

[Klik hier voor de informatiefolder en de inschrijfstrook](#)

[terug naar inhoud](#)

School voor geloofsverdieping

Verlang je de schoonheid van het geloof te ontdekken? Wil je dit samen met anderen delen? Ben je aan herbronning toe? Dan is deze vorming helemaal voor jou...

Tijdens 18 bijeenkomsten wordt in 1 jaar op een toegankelijke manier het Bijbels geloof verhelderd.

[Klik hier voor de informatiefolder en de inschrijfstrook](#)

[terug naar inhoud](#)

Opleiding pastorale supervisie

De pastorale praktijk in lokale gemeenschappen, bewegingen en instellingen is volop in verandering. Priesters, pastorale werk(st)ers en diakens zijn verantwoordelijk voor diverse teams van professionals en/of vrijwilligers. Het vermogen tot zelfreflectie, begeleiden, coachen en management worden hierbij als competenties verondersteld.

De kerk heeft in de huidige context nood aan pastorale supervisors. Die kunnen binnen een vertrouwelijke omgeving priesters, pastorale werk(st)ers en diakens ondersteunen om op een creatieve manier na te denken over prioriteiten, uitdagingen en werkzorgen binnen hun pastorale opdracht. Geestelijke begeleiding van het pastorale personeel krijgt toenemend aandacht als levengevend voor de betrokkenen en voor de lokale kerkgemeenschap. Geestelijke begeleiders hebben zelf ook nood aan mogelijkheden tot zelfreflectie binnen de context van pastorale supervisie. De nieuwe opleiding tot pastorale supervisie werd ontwikkeld om tegemoet te komen aan die verschillende uitdagingen. Het is een diepgaande opleiding die op een evenwichtige manier aandacht besteedt aan pastoraaltheologische, spirituele en menswetenschappelijke thema's.

De opleiding heeft het karakter van een leergemeenschap, waarbij de werkervaring van de deelnemers volop ernstig wordt genomen. Ze bevat een variëteit aan leermethoden: inhoudelijke sessies onder leiding van de opleiders en externe supervisors, ervaringsoefeningen in kleine groep en reflectieve praktijksessies

[Klik hier voor de informatiefolder en de inschrijfstrook](#)

[terug naar inhoud](#)

Verbindend communiceren

Een gezamenlijk initiatief van de verantwoordelijken voor de opleiding diakens, parochieassistenten, pastorale werk(st)ers en pastorale animatoren.

Een reeks van zes avonden in het Sint-Baafshuis te Gent.

Voor wie met zachte aandacht wil leren luisteren. Voor wie intens en warm wenst te communiceren. Voor wie zich bewust is dat de meeste spanningen en conflicten hun oorzaak vinden in mis begrepen communicatie, en bereid is het eigen aandeel daarin te leren inschatten.

[Klik hier voor de informatiefolder en de inschrijfstrook](#)

[terug naar inhoud](#)

Vormingsdag relaties open houden

Vormingsdag op 28 november 2015

Ontgoocheling, ergernis, frustratie en kwetsuren horen onvermijdelijk bij het leven.

Een weg vinden om met deze gevoelens of ervaringen om te gaan, geeft ons meer vreugde en innerlijke vrijheid in onze relaties met de partner, met ouders, kinderen, familieleden, vrienden en collega's.

De verkenning van deze weg maakt diepe, langdurige relaties mogelijk, en geeft zuurstof aan het samen leven en samen werken van elke dag.

[Klik hier voor de informatiefolder en de inschrijfstrook](#)

[terug naar inhoud](#)

Ethiek op de werkvloer

De nood aan ethisch overleg in de zorgsector neemt toe. Basiszorgverleners spelen in het overleg een grote rol: zij staan immers in de dagelijkse zorg. Maar ze blijken meestal vanuit hun basisopleiding daartoe niet voldoende gevormd. Daarom is de algemene doelstelling van deze opleiding zorgverleners te vormen in het ethisch overleggen op de werkvloer. Dit houdt twee concrete doelstellingen in:

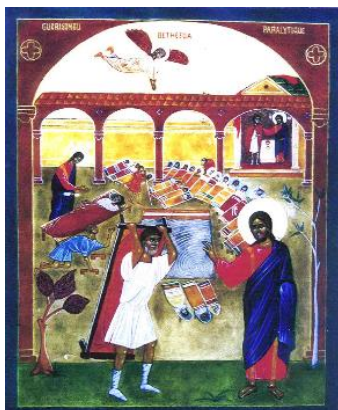
- de deelnemers verwerven inzicht in het praktisch model voor ethisch overleg
- de deelnemers kunnen dit model toepassen bij vragen uit het werkveld.

[Klik hier voor de informatiefolder en de inschrijfstrook](#)

[terug naar inhoud](#)

De Bethasda-sessies

Een weg van het van leven en waarheid, geënt op de eigen geschiedenis, doorheen het beleven van het evangelie tot in het diepste menszijn.

De cyclus wordt in Vlaanderen in 4 weekends gegeven die samen een geheel vormen. Op www.bethasda.org zijn ook de Franstalige sessies terug te vinden die in Frankrijk en Zwitserland gegeven worden.

Elke weekend omvat:

voordrachten

- deelmomenten in een kleine groep
- tijd van stilte en persoonlijk werk
- persoonlijke begeleiding

[Klik hier voor meer informatie](#)

[terug naar inhoud](#)

Korte nieuwsberichten

Topbenoeming voor bisschop Luc Van Looy

Paus Franciscus heeft mgr. Luc Van Looy, bisschop van Gent, benoemd in de raad van bestuur van Caritas Internationalis. Dat is een netwerk van 165 katholieke hulporganisaties, die samen jaarlijks meer dan 60 miljoen mensen in 200 landen bereiken. De organisatie is bovendien waarnemend lid bij de Verenigde Naties in New York en Genève.

[Lees meer in de Kerknet nieuwsbrief](#)

Pastorale werkster in het decanaat Deinze

Mevrouw Marina Botta wordt op 1 augustus benoemd tot lid van de dekenale equipe van het decanaat Deinze. Zij zal als pastoraal werker actief zijn en bijzondere opdrachten in de Ketenzorg behandelen onder leiding van de deken.

[terug naar inhoud](#)

Abonnement

Inschrijven op de nieuwsbrief

Geïnteresseerden kunnen zich inschrijven via een mail gericht aan het diocesaan secretariaat: caritas.oostvlaanderen@bisdom-gent.be

Deze persoonsgegevens zullen worden opgenomen in onze bestanden. Ze zullen niet aan derden worden doorgegeven.

[terug naar inhoud](#)

Uitschrijven op de nieuwsbrief

Indien u de nieuwsbrief niet langer wenst te ontvangen kan u dit eenvoudig via mail laten weten: caritas.oostvlaanderen@bisdom-gent.be

Uw persoonsgegevens zullen worden geschrapt uit onze bestanden. Ze zullen niet aan derden worden doorgegeven.

[terug naar inhoud](#)

Met de steun van:

